

reeds lange tijd hadden bestaan. Ondanks behandeling met tuberculostatica nemen aanvankelijk de botafwijkingen vaak nog toe. Te vroege mobilisatie (na enkele weken of maanden) leidt dikwijls tot verder inzakken van de wervels (met kans op neurologische schade). Immobilisatie met cuff of korset is vaak onvoldoende, zoals ook bleek bij de patiënt van Bürer et al. Waarschijnlijk spelen hierbij technische factoren een rol (te ruim). In ontwikkelingslanden moet men hiermee genoeg nemen. Door goede immobilisatie (minstens 3-4 maanden, soms langer) kan inzakking voorkomen worden. Het regeneratievermogen van bot met een tuberculeuze ontsteking is groot en gaat zelfs door lang nadat de behandeling (na ca. 1 jaar) is gestaakt. Weliswaar neemt de hoogte van de wervels niet toe; defecten worden echter meestal opgevuld en sekwesters incorporeren. Bij kinderen kunnen de belendende disci asymmetrisch hoger worden, evenals de wervels aan de voorzijde als compensatie voor de inknikking.

De huidige opvatting over het ontstaan van extrapulmonale tuberculose is als volgt: tijdens de primaire infectie vindt in de periode dat nog geen specifieke antilichamen aanwezig zijn (4 tot 6 weken na besmetting) al een hematogene of lymfogene uitzaaing plaats naar elders. Dit kan in principe overal zijn. De bacteriën gaan daar óf te gronde, veroorzaken ziekte in aansluiting aan de primaire infectie (pleuritis, miliaire tuberculose, meningitis tuberculosa) óf blijven als dormant bacilli achter om op een later tijdstip, als de weerstand is afgenomen, alsnog klinisch manifest te worden (long, nier, skelet, miliair, klier, enz.).

J. T. STEENSMa

Haren (Gr.), februari 1986

Euthanasie heeft geen wetgeving nodig

Het lijkt me een genoeg om de auteurs van dit artikel (1986; 223-5) tot je patiëntenkring te kunnen rekenen. Immers, in een tijd waarin de meeste patiënten mondiger en kritischer worden, zijn genoemde auteurs nog steeds onvoorwaardelijk (?) overtuigd van de goede bedoelingen van de arts: 'Ze (= de patiënten) weten, aanvaarden en zijn dankbaar, dat artsen op grond van honorabele zedelijke overtuigingen met de verlangens van hun patiënten rekening houden.' Ja, zo'n witmarmere voetstuk en een aureool van onaantastbare, goede moraal lijkt me wel wat. Hoewel, als het aan iedere willekeurige arts wordt aangemeten, tot en met mensen in de trant van Joseph Mengele, dan lever ik het mijne toch liever weer in. Vertrouwen in de mensheid is weliswaar een prijzenswaardig uitgangspunt, maar zeker bij juristen verwacht ik toch althans enig voorbehoud. Dat zij ervan op de hoogte zijn, dat juist het medisch tuchtrecht de laatste jaren steeds meer ter discussie staat, lijkt even door te klinken: 'Hetgeen niet wegneemt dat het laatste woord is aan het recht. Zonodig corrigeert de wetgever die standaard, vult hij die aan.' Deze constatering heeft echter het wel erg grote

respect van Langemeijer c.s. voor de 'medisch-professionele standaard' niet tot wat bescheidener proporties kunnen reduceren.

De laatste tijd begon ik mij te ergeren aan het feit dat de euthanasiekwestie, ondanks alle goede voornemens, toch een speelbal in het politieke spel is geworden, of zelfs een wapen in de verkiezingsstrategie. Ik troost mij nu echter weer met de gedachte, dat ik nog van geen politicus een zo naïeve stellingname heb gehoord. Zomin als de controle op de verplichte autokeuring aan de autobranche alleen kan worden overgelaten, zo lijkt het ook niet verstandig om de 'medisch-professionele standaard' enkel door medici te laten vaststellen. Evenmin zou het aanbevelenswaardig zijn om uitsluitend juristen te laten bepalen wat wel en niet bij de wet geregeld moet worden, maar die gedachte kwam pas bij me op tijdens het lezen van het onderhavige artikel.

W. PESCH

Schaesberg, februari 1986

Tonen we ons 'nog steeds onvoorwaardelijk (?) overtuigd van de goede bedoelingen van de arts'? Neen. De bepaling 'honorabele' in 'honorabele zedelijke overtuigingen' van artsen drukt uit dat er ook níet-honorabele bestaan; anders zou dat woord overbodig zijn. Zoals één onzer schreef in *NRC-Handelsblad* van 23 december 1985: (Er) 'heersen in medische kring een aantal honorabele ethische opvattingen, terwijl andere, min of meer omstreden, daarnaast *opgeld doen*. Net als elders in de samenleving zullen er hier en daar ook wel verwerpelijke ideeën worden gekoesterd. Ook onder artsen zijn er platte naast nobele, slechte naast goede mensen. Die moeten door de overheid onder controle worden gehouden.' Dit voor wat betreft 's heren Pesch' refereert aan Mengele. Naïef? kom, kom.

Waar de heer Pesch schrijft over ons 'erg grote respect voor de "medisch-professionele standaard"' toont hij zich een oppervlakkig lezer van bl. 223, rechter kolom.

Algemeen: de heer Pesch mist de kern van ons betoog: euthanasie kan niet door een wet nauwkeuriger geregeld worden dan zij thans volgens geldend recht is. Hetgeen niet wil zeggen dat er niets meer te doen is. Zo is het medisch tuchtrecht nodig aan herziening toe. En ook dient verbetering van de verslaglegging van de thanasie in de medische praktijk (en niet alleen van de euthanasie) ter hand te worden genomen.

G. E. LANGEMEIJER

CH. J. ENSCHEDÉ

TH. W. VAN VEEN

februari 1986

NOOT VAN DE REDACTIE

Breder documentatie omtrent de door deze auteurs gehuldigde opvattingen kan men vinden in: Enschedé ChJ. De Arts en de Dood, Sterven en Recht; opstellen over toekomstig euthanasiebeleid. Deventer: Kluwer, 1985.

Boekaankondigingen

Aanbevolen leerboeken: Kindergeneeskunde

Bij het schrijven van een bibliografie over kindergeneeskunde en haar belangrijkste deelgebieden valt op hoe uitgebreid het vakgebied in de laatste jaren is geworden en vooral dat er in de deelgebieden een zeer grote ontwikkeling heeft plaatsgevonden. De bibliografie die hier gepresenteerd wordt, is uiteraard

de keuze van degene die hem heeft opgesteld, waarbij advies is gevraagd aan een aantal kinderartsen die deskundig zijn op een van de deelgebieden. De lijst is echter niet volledig en zou ook anders kunnen zijn samengesteld. Maar er is gepoogd een zodanige uiteenzetting te geven dat de lezer, uit welke discipline dan ook, een boek kan vinden dat aansluit bij zijn of haar gebied van interesse.